

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

בענין קידוש וסעודה בשבת - חלק ז

שכח להזכיר יציאת מצרים בקידוש

שאלה: שכח לומר בקידוש הלילה זכר ליציאת מצרים, האם צריך לחזור ולקדש.

תשובה: לכתחילה יש לו לשמוע פקידוש מאחר שעדיין לא קידש, ואם אין לו אחר שיקדש עבורו צריך לחזור ולקדש¹.

את דברי הגמרא בפסחים אלא את נוסח הקידוש שאומרים בו תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, ואמנם הבי"ח באמת הביא על דברי הטור את דברי הגמרא בפסחים הנ"ל ומשמע שנקט שדברי הגמרא בפסחים הם הם דברי הטור, אולם הטור והרמב"ן לא הזכירו לדברי הגמרא בפסחים כלל, וגם השולחן ערוך והרמ"א לא הזכירו כלל שצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש, ובשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן מג אות ט) כתב להכריח מדעת כל הראשונים הללו דאין כוונת הגמרא בפסחים להצריך זכירת יציאת מצרים בקידוש של שבת אלא בקידוש של פסח, וביאור הגמרא שכמו שבשבת צריך זכירת השבת בקידוש היום כמו כן בפסח צריך זכירת עניין היום שהוא יציאת מצרים בקידוש היום, וכן מדוקדק בלשון הגמרא שכתבה כתיב 'הכא' למען תזכור את יום צאתך וכתיב 'התם' זכור את יום השבת לקדשו, ומשמע שעיקר הלימוד נאמר לגבי פסח והביאו לכך את הפסוק האמור בשבת, ואולם ב"ר"ח באמת היפך הגירסא כתיב 'הכא' זכור את יום השבת, וכתיב 'התם' למען תזכור את יום צאתך, אבל רש"י ורשב"ם גרסו כגירסתנו.

וגם לשיטת הרי"ף והרא"ש שהביאו לדין זה של זכירת יציאת מצרים בקידוש יש לדון אם הוא דין דאורייתא או דרבנן, ובפירוש ר"י מלוניל ביאר הדרשה בגזירה שווה מפסח שכמו שזכירה האמורה בפסח היא הזכרת יציאת מצרים כן היא זכירה האמורה בשבת בהזכרת יציאת מצרים, ומשמע בזה לכאורה שדין הזכרת יציאת מצרים בקידוש הוא דין דאורייתא, וברשב"ם כתב בביאור דברי הגמרא "צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום בין בכוס בין בתפלה של שבת בגזירה שוה דפסח ובשאר מועדים במה מצינו מפסח", והיינו שכיון שהוקשה זכירה האמורה בשבת לזכירה האמורה בפסח אם כן יש להזכיר יציאת מצרים בשבת בין בתפלה של ובין בקידוש על הכוס, ובפסקי הרי"ד כתב לתמוה "כבר הוכחתי לעיל דקידוש דאורייתא אינו אלא מה שאנו אומרים

1. בגמרא בפסחים (ק"ז ע"ב) "אמר רב אחא בר יעקב וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום וכתוב התם זכור את יום השבת לקדשו", ובספר החינוך (מצוה לא) במצוות קידוש היום לא הזכיר כלל לדין זה של זכירת יציאת מצרים בקידוש, וכבר תמה בזה המנחת חינוך (שם) למה לא הזכיר דין זכירת יציאת מצרים בקידוש, וגם בסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם השמיטו דין זה של הזכרת יציאת מצרים בקידוש, וברמב"ם (הלכות שבת פ"ט ה"א) כתב את עיקר מצוות הקידוש ולא הזכיר בדבריו שצריך להזכיר זכר ליציאת מצרים, ורק בהמשך דבריו שם (ה"ב) כשהעתיק את נוסח הקידוש כתב כפי הנוסח המצוי בידינו שאומרים 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים', וכבר העיר בזה המנחת חינוך (שם) מפני מה לא הזכיר את דין זכירת יציאת מצרים בעיקר ההלכה של חובת הקידוש, וכתב שאפשר שהרמב"ם סמך על מה שכתב בנוסח הקידוש, וביאור הלכה (סימן רצ"א ס"א) גם כן תמה על השמטת הרמב"ם והניח בצריך עיון, אלא שהביא שם את דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה קנ"ג) שכתב שצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש, וכן הביא גם בתהלה לדוד, ואולם בנוסחאות ספר המצוות שלפנינו לא נמצא כן, ואדרבה יש לדקדק בדברי הרמב"ם שהשמיט גם בספר המצוות את החיוב להזכיר יציאת מצרים בקידוש, ולא נזכר דין זה של זכירת יציאת מצרים בקידוש אלא ברי"ף (פסחים כו ע"א מדפי הרי"ף), והרא"ש (פסחים פ"י סימן לא), ובטור גם כן לא הביא דין זה, וכשהביא את נוסח הקידוש (סימן רצ"א) כתב לפרש שמה שאומרים תחילה למקראי קודש היינו שהשבת היא תחילה למקראי קודש שהם זכר ליציאת מצרים, ועוד הביא שהרמב"ן (על התורה, דברים פרק ה פסוק טו) פירש שהשבת עצמה היא זכר ליציאת מצרים, ולא הביא כלל את דברי הגמרא בפסחים הנ"ל שהצריכה זכירת יציאת מצרים בקידוש, שלפי זה בהכרח הכוונה לכאורה שהשבת עצמה היא זכר ליציאת מצרים, וגם הרמב"ן (שם) לא הביא

בתוך התפילה ברוך אתה ד' מקדש השבת, וקידוש שעל הכוס הוא מדרבנן, ובכל המועדים אנו מזכירין יציאת מצרים בקידוש היום שבתפילה, אף על פי שאנו מזכירין בקידוש שעל הכוס, אבל בשבת בקידוש שעל הכוס אנו אומרים זכר ליציאת מצרים, ובקידוש התפילה אין אומרים אותו. וקשיא לי, למה לא ניתקן בתפילה שהיא עיקר הקידוש מן התורה, וגזירה שיה בשבת גמרינן לה, וימים טובים גמרי משבת, ואמאי ביום טוב אמרינן ובשבת לא אמרינן". ואמנם דעת כמה מן הראשונים שמזכירים יציאת מצרים גם בתפילה שבת, בכל בו (סימן לה) ובארות חיים כתב שיש להזכיר יציאת מצרים באתה קדשת, וכן בברכת מגן אבות, ומקור הדברים בספר המחכים, ויתכן שזוהי גם דעת הרשב"ם שכתב שצריך להזכיר בין בתפילה ובין בקידוש, אולם דעת שאר ראשונים שאין מזכירים יציאת מצרים אלא בקידוש היום ולא בתפילה, ושוב קשה קשיית פסקי הרי"ד מפני מה אין מזכירים יציאת מצרים בתפילה שהיא עיקר מצוות קידוש היום מדאורייתא, ובאגודת אוזב (אורח סימן א) כתב מכה קושיא זו שהזכרת יציאת מצרים בקידוש אינה מדאורייתא אלא מדרבנן, וכיון שעיקר הקידוש מדרבנן הוא על הכוס לכן תקנו זכירת יציאת מצרים בקידוש שעל הכוס, ובתהלה לדוד (סימן רעא סק"א) כתב להכריח כן מעיקר הגזירה שווה שלשון הגמרא היא כתיב הכא למען תזכור וכתבי התם זכור את יום השבת, ומשמע שתחילה דרשו משבת לפסח להצריך היום הזכרת היום בקידוש, ושוב חזרו ולמרו מפסח לשבת להצריך זכירת יציאת מצרים, וכיון שקידוש היום ביום טוב הוא מדרבנן, כמו שכתב המגיד משנה (הלכות שבת פכ"ט הכ"א) והביאווה המגן אברהם (סימן רעא סק"א) והמשנה ברורה (סימן רעא סק"ב) בהכרח שגם הלימוד לשבת אינו גזירה שווה גמורה אלא אסמכתא ואין דין הזכרת שבת בקידוש היום מדאורייתא אלא מדרבנן, ובביאור הלכה (סימן רעא ס"א) כתב לדקדוק מדברי הרמב"ם בספר המצוות שהביא במצוות קידוש את דין זה של זכירת יציאת מצרים שדעתו שזכירת יציאת מצרים בקידוש הוא דין דאורייתא, ואולם כבר הובא שבניסאות ספר המצוות שלפנינו לא נמצא כן, ושוב יש לנו ראייה להיפך ממשמטת הרמב"ם את דין זכירת יציאת מצרים בקידוש שוודאי אינו סובר שהוא דין דאורייתא.

ובמגן אברהם (שם) הביא את דברי הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ט ה"ו) שקידוש על הכוס הוא תקנת חכמים, אבל מדאורייתא יוצא ידי חובתו גם בלא כוס, וכן הביא שם גם מדברי התוספות בסוכה (לח ע"א ד"ה מא"י), וכתב שם שלפי זה מדאורייתא יוצא ידי חובת קידוש בתפילה, ובביאור הלכה (סימן רעא ס"א) הביא את דבריו וכתב להקשות מדברי הגמרא בפסחים האמורה שצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום ובתפילה אין הזכרה של יציאת מצרים, והביא שם שכן הקשה במנחת חינוך (מצוה לא), וכן הוא גם בדברי מלכיאל (ח"א סימן טו), ובביאור הלכה שם כתב לתרץ את דברי המגן אברהם בני אופנים, [א]. שאין הזכרת יציאת מצרים מדאורייתא אלא מדרבנן, [ב]. שסמכו על הזכרת יציאת מצרים בברכות קריאת שמע ואף שמפסיק ביניהם בג' ברכות ראשונות של שמונה עשרה אין זה מעכב, [ג]. שיוצא ידי חובת קידוש

באמירת ושמרו שאומרים אחר השכיבנו הוא סמוך להזכרת יציאת מצרים בברכות קריאת שמע, וכתב שם הביאור הלכה שכל דבריו אלו הם לחומר הקושיא ליישב דברי המגן אברהם, אבל לדינא צריך עיון דאולי כונת הגמרא שיזכיר יציאת מצרים בתוך הקדוש, ולכן כתב שם במשנה ברורה שיש לפקפק בזה הרבה.

אלא שכדברי המגן אברהם כבר כתב בתוספות רי"ד (כפי שהובא לעיל דבריו בפסחים ק"ז ע"ב), וכן כתב גם בספר המכריע (סימן עא, והובאו דבריו בברכי יוסף שו"ר ברכה קונטרס אחרון סימן רעב סק"א), וכדבריו כתב גם הריטב"א (החדשים, שבת כ"ז ע"ב וט"ז ע"ב), וכן כתב גם המאירי בפסחים (קיד ע"א), וכן משמע גם בר"צ גאות שכתב שאף על פי שמזכיר שבת בתפילה תקנו חכמים להזכיר על הכוס, ומשמע שיוצא ידי חובתו בתפילה, וכן כתב בשו"ת הרד"ז (ח"ג סימן תלו) שיוצאים ידי חובת קידוש דאורייתא בתפילת ערבית, וקידוש על הכוס אינו אלא מדרבנן, וכן דעת רוב האחרונים הלכה באליה רבה (סימן רעא סק"א), ובפרי חדש (סימן תרעה), ברכי יוסף (סימן רעא סק"ז), דגול מרובה (סימן רעא על מגן אברהם סק"א, וכן כתב בצ"ח ברכות נ"א ע"ב), ח"י אדם (כלל ו' ס"ד) ואף אותם שחלקו כתבו לחלוק משום שדעתו שלא לצאת ידי קידוש בתפילה, ולא משום חסרון הזכרת יציאת מצרים, כמבואר בשו"ת חתם סופר (אורח סימן כא וסימן קמג) וכן נראה שהסכים עמו רבי עקיבא איגר (סימן רעב ב"ט"ז סק"ב), ובשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן רצה) כתב שמדאורייתא מצוות קידוש היום היא לזכור את השבת בניסיתא ויוצאים ידי חובת קידוש באמירת פסוקי קדושת השבת כיוכלו או ושמרו בני ישראל את השבת, ומבואר גם בדבריו שיוצאים ידי חובת קידוש היום מדאורייתא בפסוקים אלו ואף שאין בהם הזכרת יציאת מצרים, ואת דבריו לא שייך לתרץ כמו שכתב בביאור הלכה שיוצא ידי חובת הזכרה בברכות קריאת שמע, ובהכרח שנקט שכל דין הזכרת יציאת מצרים בקידוש היום אינו מדאורייתא אלא מדרבנן, וכן מבואר שנקט להלכה גם רבי עקיבא איגר (סימן רעא סק"ב) שכתב שבאמירת שבתא טבא יוצא ידי חובת קידוש דאורייתא, ואף שלא הזכיר כלל יציאת מצרים, ובביאור הלכה (שם ס"ב) הביא דברי רבי עקיבא איגר לגבי נשים שיצאו באמירת שבתא טבא ידי קידוש דאורייתא, ותמה עליו שאין בזה הזכרת שבת השבת, ועוד הביא שם שמיארו ויכולו יוצאו בזה את הדאורייתא וגם על זה כתב לתמוה שהרי אין מזכירות בזה את יציאת מצרים ולמדנו מגזירה שווה שצריך להזכיר יציאת מצרים, ודבריו הם שלישיתו שהזכרת יציאת מצרים דאורייתא, וכנגד כל הפוסקים הנ"ל שנראה דבריהם שנקטו שהזכרת יציאת מצרים היא מדרבנן והגזירה שווה אינה אלא אסמכתא.

ומכל זה היה מקום לדון לכאורה שגם אם שכן ולא הזכיר יציאת מצרים בקידוש כיון שיש להסתפק להלכה אם קיימא לן שצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום או לא, שהרי רוב הראשונים השמיטו דין זה מההלכה, וכיון שבפשטות גם לסוברים שצריך להזכיר זהו רק דין דרבנן, הרי זה ספק דרבנן לקולא, ואינו צריך לחזור ולקדש מספק.

מסופק אם אמר זכר ליציאת מצרים בקידוש

שאלה: מסופק אם אמר בקידוש הלילה זכר ליציאת מצרים או שדילג ליושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו, האם צריך לחזור ולקדש.

תשובה: לתחילה גם באופן זה ישמע קידוש מאחר שעדיין לא קידש, ואם אין לו אחר שיוציאו אינו חוזר ומקדש².

קדוש דאורייתא", ושוב כתב "אך לפי מה שכתבנו לעיל דילפינן מגורה שווה דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש ואם כן בוכולו ליכא עדיין יציאת מצרים", ומשמע שעדיין חשש לדברי המגן אברהם שכן דין הזכרת יציאת מצרים דין גמור מדאורייתא, ומשום כך נראה שיש לצרף את דעות הראשונים שהשמיטו את דין זכירת יציאת מצרים בקידוש, עם דעות הסוברים שהוא דרבנן, שכל שהוא מסופק אם אמר ואין לו אחר שיוכל לצאת ממנו אין זה כספק דאורייתא לחומר להצריכו לחזור ולקדש, אלא יוכל לסמוך על הספק שלא לחזור ולקדש.

ויש להוסיף בזה עוד שגם אם ננקוט שחיוב זכירת יציאת מצרים הוא דאורייתא, עדיין יש לדון אם נאמר כחיוב מדיני גוף הקידוש להזכיר בו יציאת מצרים, או דין בזכירת יציאת מצרים שיש להזכירה בשעת קידוש היום, שאם ננקוט שהוא מגוף חיוב קידוש היום כל שלא אמרו חיסר בגוף מצוות קידוש היום, אבל אם אין זה אלא הלכה בזכירת יציאת מצרים, אף אם לא אמרו לא חיסר בגוף מצוות קידוש היום, אלא לא קיים את דינו בזכירת יציאת מצרים.

וכיוצא בזה יש לדון גם כלפי הדין דרבנן, אם העמידו את זכירת יציאת מצרים שבקידוש בתורת חלק ממטבע הברכה, או רק בתורת חיוב הזכרה בתוך ברכת הקידוש, ולכאורה נראה שאם גדר החיוב הוא כחלק מגוף הקידוש הרי זה נכלל במטבע הברכה של הקידוש וכל שלא אמרו חיסר בגוף מטבע הברכה, אבל אם גדר הדין הוא בדיני זכירת יציאת מצרים ולא מדין קידוש היום, מסתבר שלא נתקן אלא בתורת הזכרה ולא כחלק מגוף מטבע הברכה.

ויש שכתבו להביא ראיה לנידון זה מדברי הרשב"ם בפסחים הנ"ל שבסוף דבריו בביאור הגזירה שווה שלמדו בשבת מפסח להצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתב "ובשאר מועדים במה מציינו מפסח", וצריך ביאור מפני מה הוצרך לתוספת זו שהרי כל עיקר דין קידוש בימים טובים למדו משבת, ואם בשבת מדיני הקידוש להזכיר בו יציאת מצרים ממילא הוא שכאשר למדו משבת ליום טוב להצריך קידוש היום שנכלל בזה גם חיוב הזכרת יציאת מצרים, ולמה צריך לימוד נוסף לימים טובים מפסח ללמוד במה מציינו שצריך הזכרת יציאת מצרים בקידוש, ובהכרח מבואר בזה שאין דין זכירת יציאת מצרים בקידוש מדיני קידוש אלא מדיני זכירת יציאת מצרים, ומשום כך גם אחר שלמדו להצריך קידוש ביום טוב עדיין אין בזה מקור להצריך זכירת יציאת מצרים ביום טוב, ולכך כתב הרשב"ם שיש לימוד נוסף של במה מציינו מפסח לשאר ימים טובים.

ואולם בביאור הלכה נראה שנקט שכל שלא הזכיר יציאת מצרים בקידוש לא יצא ידי חובתו, ומשום כך הקשה על המגן אברהם שנקט שיוצא ידי חובת קידוש דאורייתא בתפילה ועל רבי עקיבא איגר שאמר שנשים יוצאים ידי חובת קדוש דאורייתא באמירת שבתא כבא.

עוד מבואר בדבריו שחיוב זה אינו חיוב מדיני זכירת יציאת מצרים [כמו שיש להוכיח מכמה ראיות, כמו שיתבאר בגליון מס' 35 בשאלה העוסקת בהזכיר יציאת מצרים לאחר הברכה קודם שתיית היין], אלא מדין הקידוש, ולכן גם נשים שאינן חייבות בזכירת יציאת מצרים בכל יום חייבות בזכירת יציאת מצרים בקידוש, כיון שזהו חלק מדיני הקידוש, וכל שלא הזכיר יציאת מצרים בקידוש הרי חסר בגוף הקידוש ולא יצא ידי חובתו, ולכן לתחילה באופן זה ששכח להזכיר יציאת מצרים בקידוש יש לו לצאת מאחר שלא קידש עדיין, ובוזו ריוח גם את דעת הראשונים שהשמיטו את חיוב זכירת יציאת מצרים בקידוש, ואם אין לו אחר שיוציאו לחזור ויקדש כהכרעת הביאור הלכה שחיוב זכירת יציאת מצרים הוא חיוב גמור, וכל שלא קיימו לא יצא ידי חובת קידוש כלל, ומכח קושיא זו דחה את דברי המגן אברהם מההלכה כנגד דעת הרבה מן הראשונים ורוב האחרונים כאמור.

2. אף שלכאורה יש לדון בזה ספק דאורייתא לחומר, שהרי בגמרא בפסחים (ק"ז ע"ב) הביאה את המקור לחיוב הזכרת יציאת מצרים בקידוש מגזירה שווה, כבר הובאו בשאלה הקודמת דברי המגן אברהם ושאר פוסקים שיצא ידי חובת קידוש דאורייתא בתפילה, והובאו דברי הראשונים שכתבו כן, ואף שהביאור הלכה כתב לפקפק על דבריו, מכל מקום כיון שהרבה ראשונים השמיטו את עיקר דין זכירת יציאת מצרים בקידוש היום, וכפי שהובא בתשובה הקודמת, וגם בדת הרי"ף והרא"ש שהביאו דין זה יש לדון שכל עיקר הדין הוא מדרבנן, כמו שהכריחו כמה אחרונים, וכמו שכתב הביאור הלכה בתירוץ השני ליישב את דעת המגן אברהם, ואמנם שהביאור הלכה כתב כן רק לחומר הקושיא ליישב דעת המגן אברהם ודעתו שהוא חיוב מדאורייתא, והביא מקורו מדברי הרמב"ם בספר המצוות, וכבר הובא לעיל שבספר המצוות שלפנינו ליתא, והובאו דברי כמה אחרונים שכתבו להכריח שהגזירה שווה היא אסמכתא ודין זכירת יציאת מצרים בקידוש הוא מדרבנן, וגם הביאור הלכה נראה שחשש לדברי המגן אברהם במה שכתב (א"ב) להציע שאשה ששומעת הקידוש מבן י"ג שנה שיש לחוש שמא לא הביא שתי שערות שתאמר עמו ויכולו "ומסתבר דיוצאת בזה ידי

שנעשה ביציאת מצרים רק בחידוש הבריאה ושבת ביום השביעי, ומשום כך כתב הרמב"ן לבאר שהאמונה בחידוש הבריאה שווה: האמונה במעשה בראשית והאמונה בהשגחה המתגלית ביציאת מצרים מחזקים זה את זה כי מי שאינו מאמין בחידוש הבריאה גם אינו מאמין באפשרות שינוי בסדר הבריאה, ומי שמאמין בחידוש הבריאה שיש לה תחילה וסוף מאמין שיש משגח המהווה את הבריאה ברצונו להביאה אל תכליתה, ולכן זיכרון השבת מחזק את האמונה ביציאת מצרים, והזכרת יציאת מצרים מחזקת את האמונה במעשה בראשית, ולא באה התורה בפסוק זה לתת טעם לעצם מצוות השביתה בשבת, אלא לחזק אצלם את האמונה בכך על ידי שזכרו את מה שראו בעיניהם ביציאת מצרים, והביא שם הרמב"ן שזהו שאומרים בקידוש תחילה למקראי קודש וזכר ליציאת מצרים, ונמצא שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם מצוות שביתה השבת היא זכר ליציאת מצרים כדעת הרמב"ם, או שמצוות שבת אינה עניין ליציאת מצרים, וכל שייכותה לזכרון יציאת מצרים לחזק את האמונה בחידוש הבריאה ולחזק את האמונה ביציאת מצרים על ידי האמונה בשבת, ולדעת הרמב"ם לכאורה פשוט שבדין זכירת יציאת מצרים בקידוש נאמרה הלכה בגוף הקידוש שכמו שהשבת היא זכר למעשה בראשית כמו כן ממש היא זכר ליציאת מצרים, אבל לדעת הרמב"ן אין זה עניין לגוף קידוש היום כלל שאין זה חלק משבח היום ומעלתו, אלא היכי תמצי לחזק האמונה בשבת, והיכי תמצי לחזק את האמונה ביציאת מצרים, ואם כן יותר מסתבר שדין זכירת יציאת מצרים בקידוש הוא רק הלכה בזכירת יציאת מצרים שנאמרה בזמן קידוש, ולא חלק מגוף מצוות קידוש היום, ויתכן לדחות, וצריך עיון].

ואמנם שבביאור הלכה (סימן רע"א ס"ב) מבואר שנקט שחיוב הזכרת יציאת מצרים בקידוש הוא חלק מהקידוש, ומשום כך הקשה על רבי עקיבא איגר שכתב שנשים יוצאות ידי קידוש דאורייתא באמירת שבתא טבא, והקשה הביאור הלכה שבאמירת שבתא טבא אינן מזכירות יציאת מצרים, ואם ננקוט שזכירת יציאת מצרים בקידוש היא הלכה מדיני זכירת יציאת מצרים, אם כן כמו שנשים פטורות מזכירת יציאת מצרים לדעת השאגת אריה שהוא במשנה ברורה (סימן ע"ק ס"ב) כמו כן יש לפטורן מזכירת יציאת מצרים בקידוש, ובהכרח שהיא הלכה בקידוש וכיון שנשים חייבות בקידוש נכלל בה גם חיובן בזכירת יציאת מצרים בקידוש, וכן כתב בהר צבי (אורח חלק א סימן קנ"ג).

ומכל מקום להלכה כיון שיש מקום להסתפק ביסוד החיוב ויש דעות שהוא רק מדרבנן כל שהוא מסופק אם אמר ואין לו אחר לצאת ממנו אינו חוזר כאמור.

וכדברים אלו נקט גם הגאון רבי יצחק לייב גרוסברג (חידושי נדפסו בסוף שו"ת עונג יום טוב ח"ב) ליישב את הראשונים שהשמיטו את הדין של הזכרת יציאת מצרים בקידוש, כיצד השמיטו דין זה שלא הובא בו בגמרא חולק, וכתב שם להכריח מסוגיא ערוכה בברכות (כ"ע"ב) שחולקת על דין זה, דנחלקו שם אביי ורבא אם נשים חייבות בקידוש היום מן התורה או מדרבנן, ודעת רבא שחייבות מן התורה כמו אנשים, ואם ננקוט כאמור שגם לרב אחא שלמד מגזירה שווה לחייב הזכרת יציאת מצרים בקידוש היינו מדין זכירת יציאת מצרים ולא מדין הקידוש, ולגבי חיוב זכירת יציאת מצרים בנשים כתב בשאגת אריה (סימן י"ב) שפטורות כיון שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, ואף על גב שזמנה בין ביום ובין בלילה, מצוות היום ומצוות הלילה הם ב' מצוות נפרדות, וכל אחת הזמן גרמא, ונמצא שלא שייך לחייב נשים בזכירת יציאת מצרים גם בקידוש, וחולק גדר החיוב בקידוש בין אנשים לנשים ונמצאת הגזירה שווה שלמדנו ממנה להצריך הזכרת יציאת מצרים בקידוש לחצאין רק באנשים ולא בנשים ואין דורשים גזירה שווה לחצאין, ובהכרח שאביי ורבא חולקים על רב אחא שאין דין הזכרת יציאת מצרים בקידוש כלל, וזהו המקור לראשונים שהשמיטו את דינו של רב אחא, וכל דברים אלו הם רק אם ננקוט כאמור שדין הזכרת יציאת מצרים בקידוש הוא שייך למצוות זכירת יציאת מצרים הכללית, אבל אם כאן נאמרה הלכה בקידוש שמדיני הקידוש להזכיר בו יציאת מצרים, אין סתירה כלל שנשים פטורות ממצוות זכירת יציאת מצרים יהיו חייבות בזכירת יציאת מצרים בקידוש כחלק מדין הקידוש.

[ויתכן להציע תלות מחלוקת זו במחלוקת הרמב"ם במורה נבוכים עם הרמב"ן בפירושו על התורה, בביאור הפסוק (דברים פרק ה פסוק טו) "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוך משם ביד חזקה וזבזבז נטויה על כן צוך ה' אלוך לעשות את יום השבת", ובאבן עזרא ביאר שכוונת הפסוק לתת טעם למצוות שביתה עבדים כיון שעבד היית בארץ מצרים, אבל הרמב"ם והרמב"ן חלקו שאין זה טעם רק למצוות שביתה עבדים אלא טעם כללי לעיקר מצוות שבת, ומשום כך ביאר הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ב פרק לא) שהשבת כוללת ב' עניינים האחד עצם מעלת יום השבת שזה זכר למעשה בראשית, והב' חובתנו בשמירת השבת זכר ליציאת מצרים שהיינו עבדים בלא מנוחה כלל והקב"ה הוציאנו מעבדות לחרות וציונו לשבות ולנוח בשבת לזכור חסדיו עמנו, והרמב"ן כתב לחלוק על דבריו שאין בשביתה ממלאכה בשבת זכרון ליציאת מצרים, ואין הרואה אותנו בטלים ממלאכה ידיעה מתוך כך בחסד

ברכת ישראל כח להרב רובי
ליקר שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במייל
ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישראל כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון